КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА
ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

11 клас
Варыянт 1

Заданне 1. Супрацоўнікі музеяў займаюцца надзвычай складанай, але вельмі карыснай і цікавай справай і ўжываюць пры гэтым адпаведныя спецыяльныя словы.

Запішыце лексіку музейнай справы згодна з нормамі беларускага правапісу.

*Максімальная колькасць балаў – **6.***

Слова	Правільны варыянт напісання
пака(з,зы)ваць экспанаты	
зак(а,о)надаўства ў галіне аховы помнікаў	
(агульна)гістарычны музей	
Беларускае д(а,о)браахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры	
сацы(а,я)культурная дзейнасць	
(паза, па-за)музейная выстава	

Заданне 2. У музейнай справе важна правільна выбраць экспанаты для калекцыі і размясціць іх у такім парадку, каб яны дакладна адпавядалі тэме экспазіцыі.

Ніжэй размешчаны “экспанаты” – лексічныя значэнні слоў. Размясціце іх (запішыце нумар) на асобных палічках у адпаведнасці з назвамі палічак.

Майце на ўвазе, што на кожнай палічцы можа стаяць толькі адзін экспанат.

*Максімальная колькасць балаў – **6.***

<table>
<tr><td>1
аддзяліць пэўную колькасць чаго-н., утрымаць з якой-н. сумы</td><td>2
стаць прыдатным да ўжывання ў выніку варкі</td><td colspan="2">3
распачынаць сварку з кім-н., лаяцца з кім-н., крычаць на каго-н.</td><td colspan="2">4
апрацоўваць зямлю плугам</td></tr>
<tr><td colspan="2">5
заўважыць розніцу паміж прадметамі, з’явамі; распазнаць, вылучыць</td><td>6
махлярства, здрадніцтва (разм.)</td><td>7
які не нясе адказнасці ні перад кім</td><td colspan="2">8
верхняе ўнутранае пакрыццё памяшкання</td></tr>
<tr><td colspan="2">9
нястача, адсутнасць, недахоп чаго-н.</td><td colspan="2">10
у такой меры, у такой ступені</td><td>11
прычына, абставіны, якія робяць зразумелымі ўчынкі каго-н.</td><td>12
сямейны саюз мужчыны і жанчыны</td></tr>
</table>

безадказны

адлічыць

столь

сварыцца

брак

падстава

Заданне 3. Музеі захоўваюць матэрыяльную спадчыну беларусаў, пераносячы нас у свет дзівосных рэчаў, на якіх калісьці трымалася жыццё нашага народа. Фразеалогія ж прыадчыняе перад намі дзверы ў духоўнае мінулае нашых продкаў, паказваючы, як яны ўспрымалі свет, якімі каштоўнасцямі жылі. Таму веданне фразеалагізмаў – яскравае сведчанне прылучанасці чалавека да сваёй культуры.

Прадэманструйце, як вы валодаеце беларускай фразеалогіяй: у пададзеных фразеалагізмах вызначце прапушчаны кампанент, выбраўшы яго з прапанаваных у трэцім слупку. Насупраць абранага кампанента пастаўце ў апошнім слупку знак “+”.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

Фразеалагізм	**Значэнне**	**Кампанент**	+
за дрэвамі не бачыць …	‘за чым-н. дробным не заўважаць значнага, вялікага’	*неба*	
		сонца	
		зорак	
		поля	
		лесу	
даць …	‘выгнаць, прагнаць каго-н., звольніць, зняць з пасады’	*па руках*	
		па шапцы	
		у нос	
		у косці	
		у хамут	
… вачыма	‘пільна глядзець на каго, што-н.’	*заварожваць*	
		гіпнатызаваць	
		спапяляць	
		есці	
		грызці	
заграбаць жар чужымі …	‘карыстацца вынікамі чужой працы’	*граблямі*	
		мяшкамі	
		кашамі	
		рукамі	
		віламі	

заткнуць …	‘перасягнуць, перавысіць у чым-н.’	*за пояс*	
		за рэмень	
		за каўнер	
		за халяву	
		у кішэнь	
з’есці з …	‘замучыць, загубіць нападкамі, ганеннем’	*рукамі і нагамі*	
		вантробамі	
		костачкамі	
		капытамі	
		рагамі	

Заданне 4. Экспанаты ў музейных залах і на паліцах заўсёды размяшчаюцца на падставе дэталёвага ўліку суадносін паміж імі. Гэтаксама скрупулёзна мовазнаўцы вызначаюць адносіны вытворнасці паміж словамі.

Вам прапанаваны шэсць дзеясловаў. Адзін з іх мае два вытворныя простыя прыметнікі, чатыры – па адным, а яшчэ адзін вытворных прыметнікаў не мае. З улікам пададзенай інфармацыі паспрабуйце і вы да прапанаваных дзеясловаў дакладна падабраць усе магчымыя вытворныя ад іх простыя прыметнікі. Запішыце іх у адпаведных радках табліцы (у адным з радкоў пастаўце прочырк).

Заўвага. Прыметнік можна падбіраць зыходзячы з любога значэння дзеяслова.

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*

пячы	
працаваць	
пазбегнуць	
сысці	
транспартаваць	
перарывацца	

Заданне 5. Давайце пазнаёмімся з адным з найбольш цікавых беларускіх музеяў. Прачытайце тэкст пра ўнікальны літаратурны музей Максіма Гарэцкага, які знаходзіцца ў вёсцы Багацькаўка Мсціслаўскага раёна, і запоўніце ячэйкі табліцы зыходзячы з пастаўленай у кожнай ячэйцы задачы.

*Максімальная колькасць балаў – **6.***

Літаратурны музей Максіма Гарэцкага ў вёсцы Багацькаўка Мсціслаўскага раёна быў адкрыты ў 1989 годзе. Хата, дзе М. Гарэцкі нарадзіўся і пражыў палавіну жыцця, ***амаль поўнасцю***[1] згарэла. Засталіся ***толькі пляцоўка***[2], падворак і частка саду. Музей размясціўся ***ў адноўленай хаце***[3], што ўяўляе вясковую жылую пабудову ў традыцыях канца XIX стагоддзя і складаецца ***з трох частак***[4]: цёмнай і светлай хаты і сяней.

Экспазіцыйная плошча – 79,1 м². Размешчаная ў 2-х залах экспазіцыя мае літаратурную частку, якая адлюстроўвае асноўныя этапы творчай біяграфіі пісьменніка, і этнаграфічную, якая ***ўключае ў інтэр’ер***[5] дакументальны матэрыял.

У кожнай экспазіцыі дэманструюцца арыгінальныя матэрыялы і копіі, у тым ліку пачатку мінулага стагоддзя: фотаздымкі, дакументы, ***рукапісы твораў***[6], кнігі, газетныя нататкі, паштоўкі, лісты. Сярод экспанатаў – кнігі М. Гарэцкага, літаратуразнаўчыя даследаванні спадчыны братоў Гарэцкіх XX – пачатку XXI стагоддзя, зборнікі Міжнародных Гарэцкіх чытанняў, успамінаў і інтэрв’ю, фотаздымкі. *(Паводле інтэрнэт-рэсурсаў.)*

I. Выпішыце слова, утворанае складана-нульсуфіксальным (складана-бяссуфіксным) спосабам _____ _____	II. Дробавы лічэбнік запішыце словамі ў творным склоне _____ _____	III. Выпішыце назоўнік, які ў беларускай мове мае варыянтныя формы роду _____ _____
IV. Ад непераходнага дзеяслова II спражэння ўтварыце дзеепрыслоўе і запішыце яго _____ _____	V. Выпішыце азначальны займеннік і вызначыце яго склон _____ _____	VI. Выпішыце вытворны прыназоўнік _____ _____

Заданне 6. Устанавіце адпаведнасць паміж выдзеленымі ў тэксце папярэдняга задання словазлучэннямі (спалучэннямі слоў) і іх характарыстыкамі. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэнняў літар і лічбаў (напрыклад: А1Б2В3). Улічыце, што не ўсе словазлучэнні (спалучэнні слоў) могуць адпавядаць акрэсленым патрабаванням, а таму могуць быць пазіцыі без правільнага адказу.

Характарыстыкі:

А – Дапасаванне, сінтаксічна несвабоднае.
Б – Дапасаванне, сінтаксічна свабоднае.
В – Складанае словазлучэнне.
Г – Кіраванне прыназоўнікавае.
Д – Прымыканне.
Е – Не словазлучэнне.

Максімальная колькасць балаў – ***6.***

А		**Б**		**В**		**Г**		**Д**		**Е**	

Заданне 7. Перакладзіце тэкст на беларускую мову.

Максімальная колькасць балаў – ***6****.*

Музей истории Городницы посвящен реформаторской деятельности подскарбия надворного ВКЛ Антония Тизенгауза в Гродно. Ежегодно музей посещают свыше 150 тысяч человек, проводится более 2 тысяч экскурсий. Основной фонд музея составляют 172 137 единиц хранения. В составе музейного собрания – богатые археологические коллекции, документы и старопечатные издания. Значительный интерес представляет собрание оружия и военного снаряжения X–XX вв. *(По материалам сайта www.history.grodno.museum.by.)*

_____

_____

Заданне 8. Нарэшце мы паспрабуем зрабіць уласны віртуальны музей беларускай літаратуры і мастацтва.

У нашым віртуальным музеі ёсць раздзел, прысвечаны такому літаратурнаму напрамку, як рамантызм. Наша першая задача – стварыць галерэю ілюстрацый, якія б давалі ўяўленне пра гэты напрамак. Тут нам дапамог штучны інтэлект, што стварыў шэраг ілюстрацый. Адбярыце тыя, якія найбольш характарызуюць рамантызм, і ўпішыце іх нумары ў рамкі. Некаторыя рамкі могуць заставацца пустымі.

*Максімальная колькасць балаў – **6.***

Ілюстрацыі для выбару

Нумар	Ілюстрацыі
1	*Жанры балада, паэма, элегія, раман*
2	*Выключная асоба, герой-бунтар*
3	
4	*Тыповы чалавек у тыповай сітуацыі*

Нумар	Ілюстрацыі
6	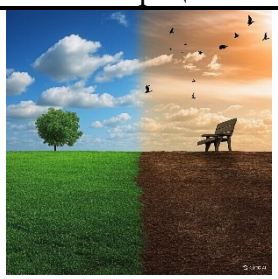 *Супрацьстаянне дасканалага ідэальнага і недасканалага рэальнага свету*
7	*Максім Багдановіч*
8	
9	*Адзінства часу, месца, дзеяння*

5	*Мазаічная кампазіцыя і цытатнасць*	10	*Адстойванне нацыянальных традыцый, мовы, культуры*

Заданне 9. Другая задача – адрэдагаваць тэкст, змешчаны ў раздзеле “Кузьма Чорны”. Уважліва прачытайце прапанаваны урывак. На месцы пропускаў упішыце неабходную інфармацыю і папраўце памылкі там, дзе палічыце патрэбным (закрэсліце памылковыя сцверджанні і зверху напішыце правільныя).

*Максімальная колькасць балаў – **6.***

Кузьма Чорны (сапраўднае імя _____) нарадзіўся 24 чэрвеня 1900 года на Случчыне. Адукацыю атрымаў у Цімкавіцкім народным вучылішчы і _____ настаўніцкай семінарыі. Быў сябрам літаратурнага аб’яднання “Маладняк”, не прызнаваў ідэі “Узвышша”. Паступова пісьменнік стаў пісаць традыцыйныя рэалістычныя творы.

У гады вайны працаваў у газеце-плакаце “Раздавім _____”.

Аўтар раманаў “Трэцяе пакаленне”, “Пошукі будучыні”, апавяданняў “На граніцы”, “Маленькая жанчына”, “На бруднай дарозе”, якія вызначаюцца псіхалагізмам – тонкім раскрыццём думак і пачуццяў персанажаў.

Адным з самых значных твораў з’яўляецца раман “Пошукі будучыні”, у якім расказваецца пра драматычны лёс ахвяр Першай і Другой сусветных войнаў. Калі Шрэдэр-старэйшы аддае золата Волечцы, чытач праз аповед фельчара даведваецца, што Густаў быў высакародным чалавекам.

Заданне 10. Трэцяя задача. У нашым віртуальным музеі ёсць інтэрактыўны раздзел, прысвечаны вершу, у якім ёсць наступная страфа:

Пялёсткамі тваімі стану,
на дзіды сэрца накалю.
Тваіх вачэй – пад колер сталі –
праменне яснае люблю.

Успомніце, што гэта за верш і хто яго аўтар (падказка: сёлета будзе адзначацца 125-я гадавіна з дня яго нараджэння). Падумайце, якія тры “экспанаты” маглі б праілюстраваць верш. Напішыце тэкст аўдыягіда, у якім бы цікава і арыгінальна былі прадстаўлены вашы “экспанаты”. Выкарыстанне нестандартных ідэй, яркіх вобразаў вітаецца. Тэкст не павінен быць большым за 100 слоў. Поспехаў!

*Максімальная колькасць балаў – **6**.*